

УДК [657.1:347.441.26:657.37(100)]
JEL M48

Л. В. Чижевська

доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету, м. Житомир
e-mail: chizhev@ztu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0361-3529>

ОБЛІК ГАРАНТІЙНИХ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Прийняття міжнародних стандартів фінансової звітності є необхідним кроком для застосування мови бізнесу в інвестиційній діяльності. З прийняттям МСФЗ 15 «Дохід за договорами з клієнтами» перед бухгалтерами постало завдання ретельного вивчення умов договорів. Особливі умови мають договори на реалізацію продукції з наданням гарантійного ремонту та інших подібних витрат на післяпродажне обслуговування. У зв'язку з цим необхідно переглянути окремі умови відображення в обліку гарантійних забезпечень відповідно до дотримання критеріїв визнання виручки і критеріїв визнання зобов'язань. Наведена детальна схема аналізу договорів з клієнтами, у тому числі тих, які передбачають надання гарантій на поставлений товар.

Ключові слова: гарантії, зобов'язання, МСФЗ, контракти з клієнтами, доходи від контрактів з клієнтами.

Chyzhevska L. ACCOUNTING OF WARRANTIES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS

Contractual practice of enterprises forms a significant part of the economic activity of enterprises of all organizational and legal forms. Contracts that contain warranty provisions require particularly thorough study, as warranty repairs require the collateral. Adoption of international financial reporting standards is a necessary step for the use of business language in investment activities. With the adoption of IFRS 15 "Revenue from contracts with customers", accountants faced the task of careful examining of the contract provisions. Agreements with the provision of warranty repairs and other similar costs for after-sales service have special conditions. In this regard, it is necessary to review certain conditions for the warranties in accounting in accordance with the criteria for recognizing revenue and criteria for recognizing obligations. The purpose of the paper is to consider the peculiarities of guaranteeing the identification of warranties in the context of IFRS 15, which provides a five-step model for recognizing revenue from contracts under which the provision of a guarantee service is provided. Five-step model for revenue recognition involves the following steps: the definition of an agreement with the customer; definition of fulfillment of obligations under the agreement; determination of the price of the contract; allocation of transaction price for commitments to execution; recognition of income when each obligation is fulfilled. When assuming a guarantee obligation, an entity shall establish a provision in accordance with international financial reporting standards. The amount of maintenance is established on the basis of professional judgment either in the fixed amount, or as a percentage of the income from the sale of products (goods) for the selected period. The benefits of collateral provision lie in the uniform distribution of costs and the corresponding pricing policy. The detailed scheme of analysis of contracts with clients, including those providing warranties for delivered goods, is presented.

Keywords: warranties, obligations, IFRS, contracts with customers, revenues from contracts with customers.

Постановка проблеми. Договірна практика підприємств складає значну частину господарської діяльності підприємств усіх організаційно-правових форм. Бухгалтери підприємств повинні детально аналізувати умови договорів для достовірного відображення господарських операцій, здійснених за такими договорами, у фінансовій звітності. Особливо ретельного вивчення потребують договори, які містять пункти про гарантійне обслуговування, оскільки витрати на гарантійні ремонти потребують нарахування забезпечень згідно з МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Суттєві зміни щодо операцій за розрахунками з покупцями виникли після введення в дію МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами».

Аналіз останніх досліджень. Гарантійні забезпечення є об'єктом наукових досліджень багатьох авторів. Так, автором І. Ю. Предко [1] акцентовано увагу на проблемі методичної складової

формування забезпечень процесу реструктуризації, описано методи розрахунку різних видів забезпечень на підприємствах України в умовах кризи. Автори Н. І. Петренко, О. О. Пархомчук [2] вносять пропозиції щодо внесення змін до Плану рахунку щодо обліку резервів майбутніх витрат і платежів. Питання методики обліку розглядає у своїй праці автор С. С. Дем'яненко [3], дослідження якого починається дослідження з сутності понять «зобов'язання» та «забезпечення». Про проблематику тлумачення термінів «забезпечення» та «резерв» зазначає О. М. Панченко [4]. Н. М. Воськало обґрунтовує висновок про те, що для повного розкриття інформації у фінансовій звітності необхідно додатково описати цільове призначення забезпечень, причини невизначеності та очікуваний строк погашення та пропонує субрахунки до рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» [5]. М. І. Жадан [6] присвячує дослідження аудиту витрат

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

на забезпечення, звертаючи увагу на те, що аудитор повинен перевірити залишки по рахунку 473 «Забезпечення гарантійних зобов'язань». Питанням аудиту присвячує свої дослідження Н. Ю. Мардус [7], розкриваючи особливості обліку і аудиту сервісних центрів. Галузевий характер має дослідження Н. Ю. Мартинюк [8], у якому здійснено висновок про необхідність обліку витрат на брак у будівництві, враховуючи формування забезпечень. Ще один аспект піднятої проблематики розглядає І. М. Вигівська [9], зазначаючи про важливість обліку забезпечення договірних зобов'язань під час операцій з заставою. Л. В. Кручак [10] досліджує питання використання бухгалтерських рахунків за цим об'єктом і пропонує здійснювати операції на рахунку 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням».

Наступна група авторів підіймають у своїх працях питання, які виникають у практичній діяльності бухгалтерів. Так, Н. Дзюба [11] аналізує питання оподаткування операцій з нарахування та використання гарантійного забезпечення податком на прибуток. Зокрема, автором підкреслюється різниця в оподаткуванні малодохідних і високодохідних платників. А. Свіриденко [12] підіймає проблему рівномірного розподілу гарантійних витрат протягом

року. І. Єгорова [13] аналізує нарахування гарантійних забезпечень у різних галузях. Приклади конкретних розрахунків гарантійних забезпечень наведені О. Нагорним [14].

Таким чином, тема обліку гарантійних забезпечень досить глибоко розглянута попередніми дослідниками на теоретичному (термінологія, класифікація), методичному (методики обліку гарантійних забезпечень) і організаційному (облікова політика, внутрішній контроль) рівнях. Проте у контексті прийнятого у 2018 р. МСФЗ 15 «Дохід за договорами з клієнтами» цей об'єкт обліку потребує додаткового розгляду.

Мета статті – розгляд особливостей ідентифікації гарантійних забезпечень у контексті МСФЗ 15, який передбачає п'ятикорову модель визнання виручки за договорами, де передбачено надання гарантійного сервісу.

Основні результати дослідження. Розглянемо базові позиції, з яких виходять дослідники та бухгалтери-практики під час обліку такого об'єкта, як гарантійне забезпечення (рис. 1).

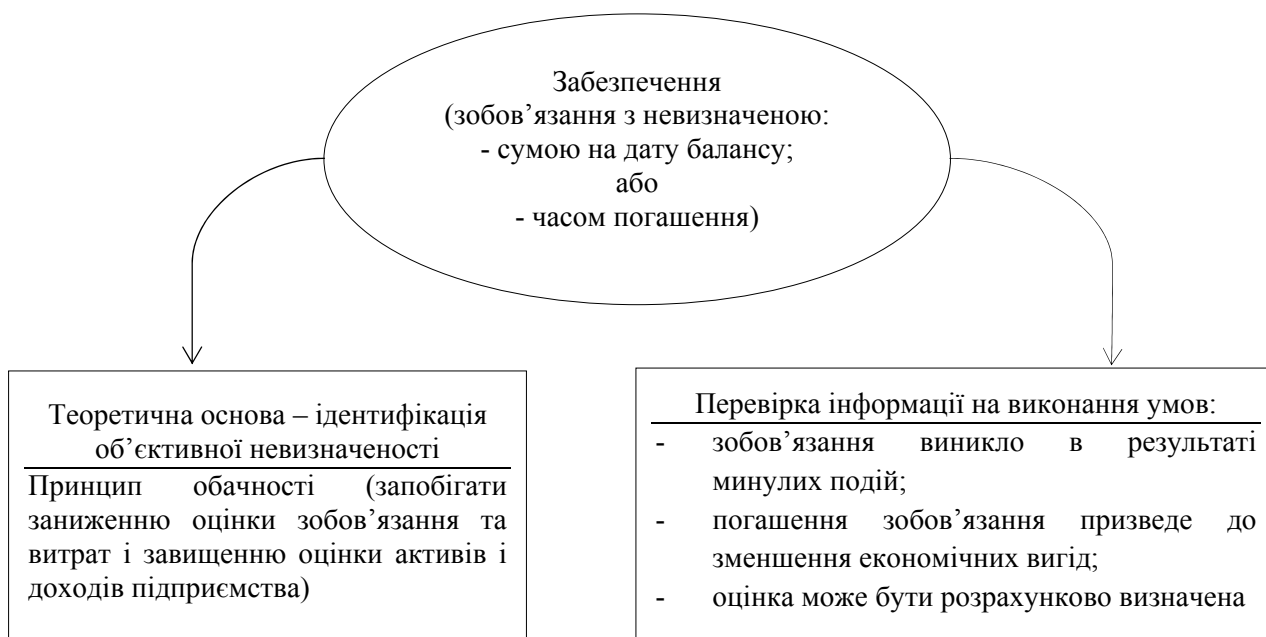

Рис. 1. Теоретичні передумови створення зобов'язання за МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»

Побудовано автором.

Економічна доцільність нарахування зобов'язань полягає у рівномірному розподілі витрат упродовж звітного періоду. Резерви і забезпечення формуються усіма підприємствами незалежно від організаційно-правової форми на підставі таких документів: П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» (резерв сумнівних боргів), П(С)БО 26 «Виплати працівникам» (резерв на олату відпусток), П(С)БО 11 «Зобов'язання» (інші резерви та забезпечення). ПСБО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» звільняє суб'єктів малого підприємництва – платників єдиного податку третьої групи, які ведуть спрощений облік доходів і

витрат, і суб'єктів мікропідприємництва, відповідно до Господарського кодексу, від нарахування резервів. У такому випадку витрати можуть визнаватись у періоді їх фактичного здійснення. Рішення про формування резервів відображається в наказі про облікову політику через зазначення видів гарантійних забезпечень за різними видами товарів, методики розрахунку забезпечення, періодичність нарахування, порядок коригування залишку забезпечення за результатами його перегляду.

Наступним моментом, з яким стикаються платники податку на прибуток, які нараховують

забезпечення на виконання гарантійних зобов'язань, є коригування фінансового результату на податковій різниці, що передбачено Податковим кодексом. При цьому фінансовий результат збільшується на суму витрат, здійснених на створення забезпечень (резервів) для відшкодування майбутніх витрат, і зменшується на суму використання раніше створених забезпечень (резервів).

Розмір забезпечення встановлюється на підставі професійного судження бухгалтера або у фіксованій сумі, або у відсотках від доходу від реалізації продукції (товарів) за обраний період нарахування (місяць, квартал або рік). На практиці перевага віддається другому способу. Водночас відсоток резервування обчислюють на підставі даних про фактичні гарантійні витрати, понесені у попередніх звітних періодах.

Вище зазначені положення узгоджуються з відповідним МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи», який регламентує порядок визнання, обліку та відображення у фінансовій звітності названих об'єктів.

У цьому стандарті, на відміну від П(С)БО, введено поняття юридичного і конструктивного зобов'язання, до яких відноситься і гарантійне зобов'язання, якщо воно зафіксоване у договорі, оскільки гарантії за товар відповідають таким ознакам: а) суб'єкт господарювання вказав іншим сторонам, що він візьме на себе певну відповідальність згідно з порядком, установленим його минулою практикою, опублікованими політиками чи достатньо конкретно поточною заявою; б) як наслідок, суб'єкт

господарювання створив обґрунтоване очікування у інших сторін, що він виконає ці зобов'язання (конструктивне зобов'язання); в) зобов'язання виникло внаслідок умов контракту (юридичне зобов'язання). Крім того, МСБО 37 розглядає створення забезпечень під обтяжливі контракти (наявність ситуації, коли неминучі витрати на погашення зобов'язання перевищують очікувані економічні вигоди від контракту).

З прийняттям МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами» з'явився ще один аспект відображення гарантійних забезпечень, на чому зупинимось детальніше.

П'ятикрокова модель визнання виручки передбачає здійснення таких етапів: 1) визначення договору з замовником; 2) визначення виконання зобов'язань за договором; 3) визначення ціни договору; 4) розподілення ціни операцій на зобов'язання до виконання; 5) визнання доходу, коли кожне зобов'язання виконано. Тобто для визнання виручки необхідно детально вивчити договір на предмет наявності або відсутності різних критеріїв. Нами пропонується такий план аналізу договору на підставі МСФЗ 15:

1. Винятки (п. 5 МСФЗ 15).
2. Визначення суб'єкта господарювання та клієнта (п. 6).
3. Ідентифікація контракту (п. 9).
4. Тривалість поновлення (п. 11).
5. Одностороннє право (п. 12).
6. Можливість модифікації договору (п. 18).
7. Зобов'язання сторін (п. 22).

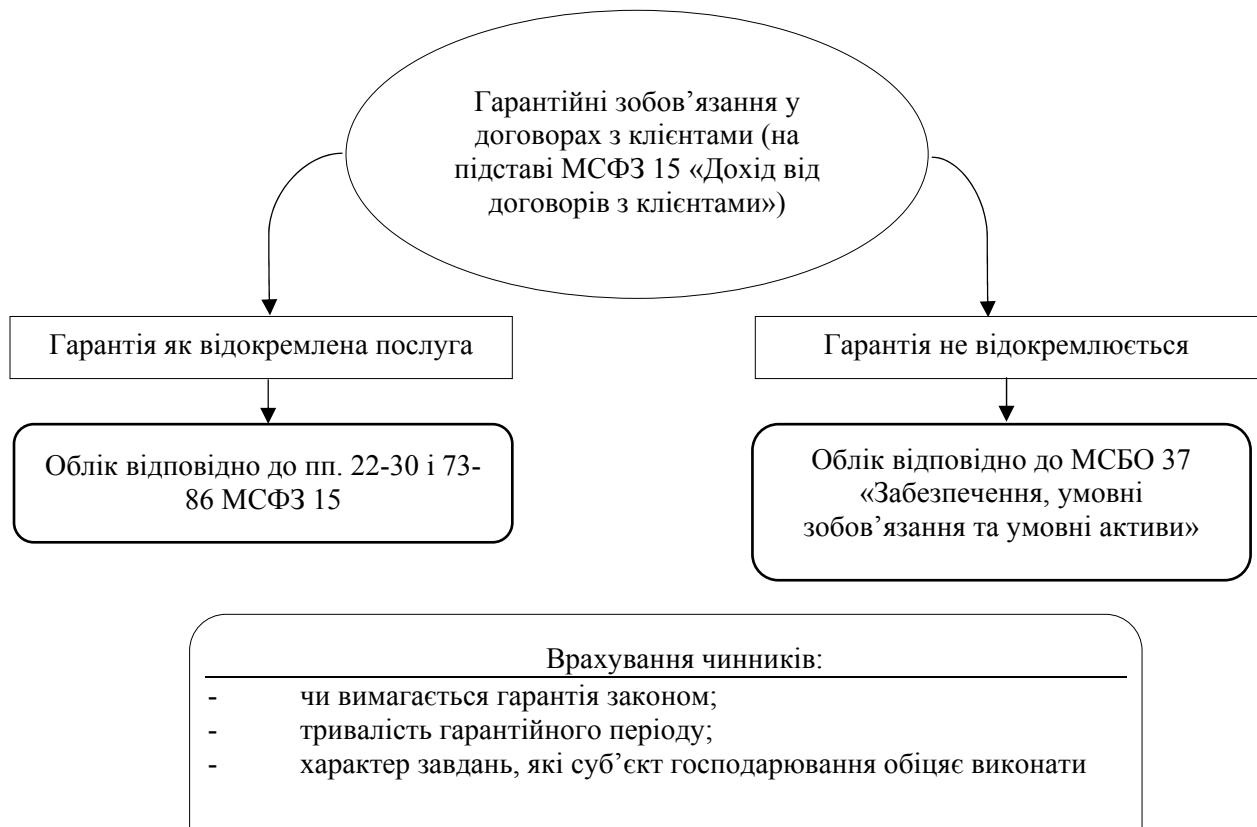

Рис. 2. Показники аналізу договорів з клієнтами на умовах гарантії

Побудовано автором.

8. Визначення (класифікація) товарів або послуг (п. 26).
9. Перевірка критеріїв на відокремленість товарів (п. 27).
10. Окрема ідентифікація обіцянки (п. 29).
11. Визначення вигід від активу (п. 33).
12. Критерії на плинність часу (п. 35).
13. Критерії на певний момент часу (п. 38).
14. Ціна операції (п. 47).
15. Наявність змінної компенсації (п. 51).
16. Наявність істотного фінансового компоненту (п. 60).
17. Наявність негрошової компенсації (п. 66).
18. Зміна ціни (п. 87).
19. Витрати договору (пп. 91, 95).

Додаток Б, який є невід'ємною частиною МСФЗ 15, містить детальну інформацію про особливості договорів з покупцями, у яких зазначаються гарантійні зобов'язання. Для цілей МСФЗ 15 є важливим ідентифікувати, чи має клієнт (покупець) можливість придбати гарантію окремо (рис. 2). У такому випадку гарантія є відокремленою послугою, оскільки суб'єкт господарювання обіцяє надати послугу клієнтові додатково до продукту, що є предметом договору.

Такий підхід, на нашу думку, дозволить ідентифікувати усі чинники, які впливають на прийняття рішення про визнання виручки.

Висновки. Приймаючи на себе гарантійні зобов'язання, суб'єкт господарювання повинен створити забезпечення відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності. Перевагами нараховування забезпечень є рівномірність розподілу витрат і відповідна цінова політика. Визнання забезпечення передбачає дотримання відповідних критеріїв за МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Проте введення в дію МСФЗ 15 «Дохід за договорами з клієнтами» передбачає перевірку положень договору за п'ятикровою (п'ятирівневою) моделлю визнання виручки. У статті запропонований детальний план аналізу положень договору з посиланням на відповідні положення стандарту. Такий підхід до вивчення умов договору дозволить уникнути недостовірного відображення операцій за гарантійними забезпеченнями у фінансовій звітності.

Список використаних джерел

- 1 Предко І. Ю. Формування резервів майбутніх витрат і платежів в обліково-контрольному забезпеченні як один із шляхів зниження ризиків діяльності підприємства в умовах кризи. *Облік і фінанси*. 2016. № 3(73). С. 31-37.
- 2 Петренко Н. І., Пархомчук О. О. Удосконалення обліку резервів майбутніх витрат і платежів. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*: міжн. зб. наук. пр. 2011. Вип. 2(20). С. 385-396.
- 3 Дем'яненко С. С. Особливості обліку забезпечень відповідно до національних стандартів та міжнародних стандартів обліку та звітності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 984-988.

4 Панченко О. М., Черевко А. Б. Удосконалення обліку забезпечень та резервів підприємства в умовах реформування національного господарства України. *Сталий розвиток економіки*. 2016. № 3. С. 163-170.

5 Воськало Н. М., Карий О. І., Воськало В. І. Особливості обліку та відображення у звітності інформації про забезпечення відповідно до національних та міжнародних стандартів, а також Податкового кодексу України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*: зб. наук. пр. 2017. № 862. С. 55-60.

6 Жадан М. І., Кахадзе Г. М. Внутрішній аудит витрат на забезпечення якості продукції промислового підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 1(26). С. 68-74.

7 Мардус Н. Ю., Брік С. В. Особливості організації бухгалтерського та податкового обліку й аудиту під час проведення гарантійних ремонтів. *Проблеми економіки*. 2016. № 3. С. 281-286.

8 Мартинюк Н. Ю. Поняття втрат в будівництві та проблеми їх обліку. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*: зб. наук. пр. 2015. № 12(45). Ч. 1. С. 181-190.

9 Вигівська І. М., Грицак О. С. Бухгалтерський облік операцій застави: напрями удосконалення. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. № 4(78). С. 14-31.

10 Кручак Л. В. Облік розрахунків з покупцями і замовниками: напрями реформування та вдосконалення методики. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. № 4. С. 27-35.

11 Дзюба Н. Гарантійне обслуговування: обліковуємо по новому. *Податки та бухгалтерський облік*. 2015. № 34. С. 28-33. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2015/april/issue-34/article-7586.html>

12 Свіріденко А. Гарантійні зобов'язання виробників (продавців). *Податки та бухгалтерський облік*. 2017. № 80. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2017/october/issue-80/article-30951.html>

13 Єгорова І. Резерв на виконання гарантійних зобов'язань: хто повинен створювати та в чому вигода. *Uteka*: сайт. 2016. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-sxemy-buxgalterskix-provodok-30-rezerv-na-vypolnenie-garantijnyx-obyazatelstv-kto-dolzhen-sozdavat-i-v-chem-vygoda>

14 Нагорний О. Гарантійні ремонти та заміни: приклади обліку. *Uteka*: сайт. 2016. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-sxemy-buxgalterskix-provodok-30-garantijnye-remonty-i-zameny-primery-ucheta>.

References

- 1 Predko, I. Yu. (2016). Formuvannya rezerviv maybutnikh vytrat i platezhiv v oblikovo-kontrol'nomu zabezpechenni yak odyin iz shliakhiv znyzhennia ryzykiv diial'nosti pidpryemstva v umovakh kryzy [Formation of

reserves of future costs and payments in accounting and control as one of the ways to reduce the risk of enterprise activity in a crisis]. *Oblik i finansy – Accounting and Finance*, 3(73), 31-37. [in Ukrainian].

2 Petrenko, N. I. & Parkhomchuk, O. O. (2011). Udoskonalennya obliku rezerviv maybutnikh vytrat i platezhiv [Improvement of the accounting of reserves of future expenses and payments]. In *Problemy teorii ta metodolohiyi bukhhalters'koho obliku, kontrolyu i analizu [Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis]*: Vol. 2(20) (pp. 385-396). [in Ukrainian].

3 Demyanenko, S. S. (2015). Osoblyvosti obliku zabezpechen' vidpovidno do natsional'nykh standartiv ta mizhnarodnykh standartiv obliku ta zvitnosti [Peculiarities of accounting of securities in accordance with national standards and international accounting and reporting standards]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, 5, 984-988. [in Ukrainian].

4 Panchenko, O. M., & Cherevko, A. B. (2016). Udoskonalennya obliku zabezpechen' ta rezerviv pidpryyemstva v umovakh reformuvannya natsional'noho hospodarstva Ukrainy [Improvement of the accounting of provisions and reserves of the enterprise in the conditions of reforming the national economy of Ukraine]. *Stalyy rozvytok ekonomiky – Sustainable development of the economy*, 3, 163-170. [in Ukrainian].

5 Voskalo, N. M., Karyy, O. I., & Voskalo, V. I. (2017). Osoblyvosti obliku ta vidobrazhennya u zvitnosti informatsiyi pro zabezpechennya vidpovidno do natsional'nykh ta mizhnarodnykh standartiv, a takozh Podatkovoho kodeksu Ukrainy [Features of accounting and reporting in the reporting of information on provision in accordance with national and international standards, as well as the tax code of Ukraine]. In *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv'ska politekhnika». Seriya «Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku» [Bulletin of National University «Lviv Polytechnic». Series «Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems»]*: Vol. 862 (pp. 55-60). [in Ukrainian].

6 Zhadan, M. I., & Kakhadze, H. M. (2015). Vnutrishniy audyt vytrat na zabezpechennya yakosti produktsiyi promysloвого pidpryyemstva [Internal audit of costs for quality assurance of industrial enterprises]. *Stalyy rozvytok ekonomiky – Sustainable development of the economy*, 1(26), 68-74. [in Ukrainian].

7 Mardus, N. Yu., & Brik, S. V. (2016). Osoblyvosti orhanizatsiyi bukhhalters'koho ta podatkovoho obliku i audytu pid chas provedennya harantiynykh remontiv [Features of the organization of accounting and tax accounting and auditing during the warranty repairs]. *Problemy ekonomiky – The problems of economy*, 3, 281-286. [in Ukrainian].

8 Martynyuk, N. Yu. (2015). Ponyattya vtrat v budivnytstvi ta problemy ikh obliku [The concept of losses in construction and problems of their accounting]. *Ekonomichni nauky. Seriya: Oblik i finansy [Economic Sciences. Series: Accounting and Finance]*: Vol. 12(45):1 (pp. 181-190). [in Ukrainian].

9 Vyhivska, I. M., & Hrytsak, O. C. (2016). Bukhhalters'kyy oblik operatsiy zastavy: napryamy udoskonalennya [Accounting for pledge operations: directions of improvement]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Journal of Zhytomyr State Technological University. Series: Economics*, 4(78), 14-31. [in Ukrainian].

10 Kruchak, L. V. (2016). Oblik rozrakhunkiv z pokuptsyamy i zamovnykamy: napryamy reformuvannya ta vdoskonalennya metodyky [Accounting for settlements with buyers and customers: directions of reforming and improving the methodology]. In *Institut bukhhalters'koho obliku, kontrol' ta analiz v umovakh hlobalizatsiyi [The institute of accounting, control and analysis in the globalization]*: Vol. 4 (pp. 27-35). [in Ukrainian].

11 Dzyuba, N. (2015). Harantiyne obsluhovuvannya: oblikovuyemo po novomu [Guarantee service: we account for a new one]. In *Podatky ta bukhhalters'kyy oblik [Taxes and Accounting]*: Vol. 34 (pp. 28-33). Retrieved from <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2015/april/issue-34/article-7586.html> [in Ukrainian].

12 Sviridenko, A. (2017). Harantiyni zobov'yazannya vyrobnykiv (prodavtsiv) [Warranty obligations of manufacturers (sellers)]. In *Podatky ta bukhhalters'kyy oblik [Taxes and Accounting]*: Vol. 80. Retrieved from <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2017/october/issue-80/article-30951.html> [in Ukrainian].

13 Yehorova, I. (2016). Rezerv na vykonannya harantiynykh zobov'yazan': khto povynen stvoryuvaty ta v chomu vyhoda [Reserve for performance of warranty obligations: who should create and what benefits]. *Uteka: Website*. Retrieved from <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-sxemy-buxgalterskix-provodok-30-rezerv-na-vypolnenie-garantijnyx-obyazatelstv-kto-dolzhen-sozdavat-i-v-chem-vygoda> [in Ukrainian].

14 Nahornyy, O. (2016). Harantiyni remonty ta zaminy: pryklady obliku [Guarantee repairs and replacements: examples of accounting]. *Uteka: Website*. Retrieved from <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-sxemy-buxgalterskix-provodok-30-garantijnye-remonty-i-zameny-primery-ucheta> [in Ukrainian].

Надійшло 30.11.2018 р.